

Fakta om og historisk oversyn over bygginga av Kossdalsvegen

ved Lars Mjøs

Pr 02.06.2023

Kossdalssvingane. Foto: Bjørn Ottosen.

Kortversjon

Kossdalsvegen, inklusive Kossdalssvingane, vart **bygt i perioden 1881-1888**.

Vegen vart bygd som ein **offentleg bygdeveg eigd av Hosanger kommune**. Det er ikkje seinare gjort endringar i denne statusen; i dag er det **Osterøy kommune som eig vegen**.

Gardane Langeland, Haustveit, Grimstad og Svenheim hadde berre samband med omverda via gangstiar. Vegen vart bygd for å gje desse gardane **vegsamband, m.a. til sjøen, der det var begynt å gå dampbåtruter og for å etablere gjennomgåande veg mellom Hosanger (Mjøsvågen) og dei indre og andre delar av Osterøy**.

Vegen vart **bygd i regi av Søndre Bergenhus Amt som ytte 25% bidrag**. Vidare vart vegen finansiert ved at **oppsitjarane skreiv seg på lister** med tal dagsverk og der kommunen måtte garantere for dette arbeidet.

Finansieringa var og basert på at oppsitjarane gav **fri grunn**, men Hosanger

*kommune måtte betale erstatning til samtlege oppsitjarar på Hole og 4 på Mjøs som ikkje var samde i linevalet. **Resten av finansieringa måtte kommunen stå for.***

*Heile vegstrekkja frå Prestebryggja på Holme ved Mjøsvågen til Fitje var vel 6 km lang. Den delen som no heiter **Kossdalsvegen, er vel 3,5 km lang** . Gjennom Kossdalsskaret snirklar vegen, **Kosdalssvingane** , seg opp **17 krappe svingar** med flotte gråsteinsmurar. Mellom nedste og øvste svingen er det ein høgdeskilnad på 75 m, med ei stigning langs vegen på i snitt 26%.*

Bakgrunn

Dette notatet er laga for å bidra til at dei som er interesserte i informasjon om Kossdalsvegen og Kosdalssvingane og dei som vil formidle slik informasjon, skal ha mest mogeleg dokumentert og korrekt informasjon å ta av.

Det som i dag heiter Kossdalsvegen, går frå Tveitavegen (på Mjøs i Mjøsdalen/Hosanger i Osterøy kommune) og etter få meter går vegen over Holebrua og inn på Hole og vidare innover Kossdalen, opp Kosdalssvingane og vidare eit par hundre meter til Svenheimsvegen på Svenheim.

Før 1880-talet var det ein «gangsti» gjennom Kossdalen. Det er ei rekkje stader mogeleg å sjå spor etter den gamle gangstien. Etter sigande har det vore ein bratt sti med 6-7 svingar i Kosdalsskaret.

Dette oversynet er i stor grad basert på offentlege protokollar der Egil Nysæter har funne fram og hjelpt til med å tyde handskrifta i kommunale protokollar og der Arkivverket har funne fram til protokollar frå Søndre Bergenhus Amt. Ei saksmappe om Kossdalsvegen ved Osterøy museum har og gitt nyttig informasjon. Avskrifter frå dokumenta er samla i eitt dokument i tekstbehandlingsformat som interesserte kan få. Feiltolking av handskrifta kan forekomme.

Offentleg bygdeveg

Kossdalsvegen, inklusive Kosdalssvingane, vart bygt i perioden 1881-1888. Vegen vart bygt som ein offentlig bygdeveg eigd av Hosanger kommune. Det er ikkje seinare gjort endringar i denne statusen; i dag er det Osterøy kommune som eig vegen.

Vegen vart bygd etter «andragende» i 1879 frå gardane Langeland, Haustveit, Grimstad og Svenheim. Hosanger kommune fremja saka overfor Søndre Bergenhus Amt. Amdsformannskapet vedtok i 1880 eit amtsbidrag på 25%. Finansieringa var elles basert på fri grunn/utan utgift for vegfondet, at oppsitjarar bidro med dagsverk og/eller pengar, at kommunen garanterte for dei private bidrag, at kommunen bidro med pengar og at kommunen påtok seg vedlikehaldet. Amtet stod for planlegging og kalkulering samt gjennomføring av arbeidet gjennom amtsingeniøren og ein oppsynsmann. Kommunen sto for rekneskapen.

Bygdevegen vart bygd frå sjøen ved Mjøs, på vestsida av Holavatnet, på austsida av Kossdalsvatnet (det næraste vatnet på biletet) og opp Kossdalsskaret (nedst i biletet) og vidare. Foto: Bjørn Ottosen.

Oppsitjarane var oppmoda, «henstilt», om å skrive seg på lister der dei «bevilget» dagsverk. Dei vart ikkje pålagde dette arbeidet, så det er ikkje rett å kalle dette pliktarbeid, men den sosiale kontrollen har nok vore stor. I grunngjevinga frå amtet er det lagt vekt på å etablere eit gjennomgåande samband mellom Mjøs og Hatlandsvåg via dei 4 gardane. Dei 4 gardane hadde berre gangstiar til omverda. Det var på denne tida begynt med dampbåtrute i Osterfjorden med anløp på Holme i Hosanger. På Holme og Mjøs var det starta landhandel og ulike handverkarar etablerte seg der. Vegen opna for eit utvida sosialt og religiøst liv med m.a. lettare tilgang til Hosanger kyrkje. Mange vegprosjekt var under arbeid kringom i bygdene.

Heile vegstrekkja frå Prestebryggja på Holme til Fitje var vel 6 km lang. Den delen som no heiter Kossdalsvegen, er vel 3,5 km lang.

Gjennom Kossdalsskaret snirklar vegen, Kossdalssvingane, seg opp 17 krappe svingar med flotte gråsteinsmurar som er bygde i ei steinrøys. Mellom nedste og øvste svingen er det ein høgdeskilnad på 75 m (iføggje kotane på eiendom.no). Vegen er omlag 285 m lang mellom nedste og øvste svingen (målt på kartet). Dette gjev ei stigning langs vegen på i snitt 26%. I luftline er det horisontalt ein avstand på 175 m. Dette gjev ei stigning på 42% (om du kunne gått beint opp).

Oppsitjarane på 4 veglause gardar tok initiativet

Dei 4 gardane Langeland, Haustveit, Grimstad og Svenheim høyrde på den tida til Hosanger kommune og Hosanger kyrkje.

Den 28.01.1879 var det representantmøte for herredsstyrelsen i Hosanger. I protokollen for sak 6 står:

"Ifølge Andragende fra Opsidderne af Gaardene Langeland, Haustvedt, Grimstad og Svenheim om Anlæg af Bygdevei fra deres Gaarde til Søen i Mjøsvaagen, hvilken Vei ogsaa tænkes udstragt til Veien fra Hatlandsvaag, besluttede Herredstyrelsen: Denne Sag besluttedes udsat til senere Behandling."

Søndre Bergenhus Amt hadde i 1878 og 1879 utarbeidd retningslinjer for løyving av amtsbidrag til offentlege bygdevegar.

Hosanger kommune og Søndre Bergenhus Amt følgde opp initiativet og bidrog med finansiering

På representantmøtet for herredsstyrelsen i Hosanger den 21.4.1879 vart saka teken opp att. I protokollen står:

«Andragende fra Opsidderne af Gaardene Langeland, Haugstvet Grimstad og Svenem om at Communen vilde yde Bidrag Til Oparbejdelse af deres Vei fra

Søen ved Holme til Grændsen med Haus, samt derefter at denne maatte blive klassificeret som offentlig Bygdevei og paa lovlig Maade rodelægges af 12. denne Maaned. Communebestyrelsen anser anførte Vei projet for grundet, og under Forudsetning af at Amtsveikassen udreder en Fjerde-part af hvad Hosanger Commune samt de Veiens indtreserede Opsiddere bidrage, indgaae Communebestyrelsen paa følgende Forpligtelser.

- a. Fornøden Grund til Anlægget afgives uden Erstatning eller Udgift for det Fond , hvortil Amtsveikassen yder Bidrag
- b. at Arbeidet udføres efter Veibestyrelsens Anordning og under en af samme antagen Opsynsmand.
- c. at Veien optages som offentlig Bygdevei og vedligeholdes for Kommunens Regning fra den Tid den er fuldført.
- d. at Kommunen garanterer for de tægnede Privates Bidrag rigtig erlægges samt at Veien i fuldstændig Stand kan afleveres (under en Tid af 5 eller 6 Aar)
- e. at Hosangers Herreds Communekasse bidrager til Veiens Oparbeidelse aarlig (indtil den er oparbeidet) 100 Kroner indtil et Tidsrom af 5 a 6 Aar

Ordføreren anmodes om at sørge for at omhandlede Vei-linje snarest muligt maatte af Amtsingeniøren blive befaret for at fremkomme med fornøden Kalkul for at denne Sag kunne blive Gjenstand for Behandling i næste Amtsformandskab.»

Dette vedtaket vart fulgt opp og 19.6.1880 la Amtmannen fram eit saksforelegg: «Sag No 43. Amtmandens Skrivelse af 19 Juni om de Bygdeveisanlæg, for hvilke der søges Amtsbidrag.» Dette gjeld 8 ulike anlegg kringom i Amtet der vegen gjennom Kossdalen har nr 1: « Anlæg fra Søen ved Gaarden Mjøs i Hosanger over Gaarden Svenheim til et Punkt ved Gaarden Fitje i Haus, hvor Linien vil komme i Forbindelse med den under Oparbeidelse værende Vei fra Hatlandsvaag til Fosdal.» Amtsmannen syner til Amtsingeniørens overslag over kostnader på kr 11.200,00.

Her vart det altså lagt vekt på at det skulle byggjast veg slik at ein får eit gjennomgåande samband og slik at dei 4 gardane får veg både til Hosanger og til Hatlandsvåg som i dag vert kalla Lonevåg og er kommunesenter for Osterøy.

Amtsmannen tilrår et «sædvanlig Amtsbidrag: 1/5 av Anlægget Kostende....»

Vegkomiteen handsama saka i møte dagen etter, den 20.6.1880. Dei tilrådte eit større amtsbidrag:

«a. At Amtsveikassen bevilges ?? en Fjerdepart af, hvad vedkommende Kommune eller Private bidrage til de foran under No. 1, ..., anførte Veianlæg, alt under Betingelse af:
at fornøden Grund til Anlæggene afgives uden Udgift for det Fond, hvortil Amtsveikassen yder Bidrag,

at Arbeiderne udføres i 5 Aar efter Veistyrelsens Anordning og under af samme antagne Opsynsmand, samt optages som offentlige Bygdeveie, og at de private Bidrag garanteres af vedkommende Kommune, forsåvidt dette ikke allerede er skeet».

Amtsformannskapet vedtok 29. juni 1880 mot 2 stemmer Veikomiteens innstilling; altså eit Amtsbidrag på 25% (og ikkje 20% som Amtsmannen hadde foreslått).

Det var altså amtet som leia bygginga gjennom ein oppsynsmand og amtsingeniøren for kommunen som vegeigar og ansvarleg for finansiering og rekneskap. At kommunen førte rekneskapen går fram av fleire protokollar frå herredsstyrelsesmøte og frå kopiboka. (Ei kopibok er kopiar av utsende brev frå ein arkivskapar, i dette tilfellet handskrivne).

Strid om linevalet; oppsitjarar fekk erstatning frå Hosanger kommune

Under bygginga vart det usemje om linevalet der samtlege oppsitjarar på Hole og 4 på Mjøs berre ville gje fri grunn til ei line som følgde den gamle gangstien. Det vart mykje møteverksemd og endte med ekspropriasjon: «Den 28de September 1885 blev i Fællesmøde af Hosangers og Seims Sogns Herredsstyrelse forhandlet om Expropriation af Grund af Gaardene Hole og Mjøs Indmark i Hosanger Thinglag til anlæg af offentlig vei fra Hosanger til Svenheim og derunder fattet følgende beslutning:»
8 grunneigarar vart stevna.

Den 28.04.1886 vart det halde takstforretning.

«Grunneigarane på Hole la fram ei felles erklæring:

Oppsidderne pa Hole forbeholder sig adgang til at gøre Ansvar gjældedne fordi Grunden var tagen i Benyttelse før det var bestemt hvilken Godtgjørelse Grundeieren skulle have. Denne fremgangsmaade strider ligefrem mod veilovens paragraf 22. Veibestyrelsen havde udenvidere for over 2 år siden taget Veigrunden i Besiddelse. Det Afsavn af Grøde som Oppsidderne hermed have lidt maatte tages i Betragtning ved Skjønnets Anstættelse; fremdeles maatte den Skade, som ved veiens Afgrøftning er forvoldt tages i betragtning. Vand fra Grøfterne har nemlig flydt og flyder nedover Gruneierens opdyrkede Mark og foraarsager derved adskillig skade.

Samtlege av desse grunneigarar fekk:

Erstatning for «Grundafstaaelse.»

2 grunneigarar fekk i tillegg:

Erstatning for «Afsavn».

Det vart og teke omsyn til vegliner som skulle gå ut.

Vegen overlevert Hosanger kommune i 1888

Den 13.07.1888 var den delen av vegen som var i Hosanger kommune, ferdig bygt og overlevert til kommunen. Amtsingeniøren skreiv påfølgjande dag:

«Efterat Veianlægget fra Søen ved Mjøs til Haus Grændse ved Svenheim i Hosanger igaar er afleverte under Hr. Amtmandens Nærværelse og efter en i forening med Herredets Lensmand og Ordfører foretagen Befaring af Anlægget er saaledes nu overgaaet til Vedligeholdelse for Kommunens regning. Jeg tillader mig i den Anledning ærbødigst at henstille til Hr. Amtsmanden at foranledige fattet beslutning af Hosanger Herredsstyrelse om Vedligeholdelsesarbeidet skal udføres ved Naturalarbeid (??) eller bortsættes paa akkord til faste Entreprenører.»

Den 30.04.1889 fatta Hosanger «Beslutning om vedligeholdelsen af Mjøsdsalsveien» og i kopiboka kan ein seinare finne utbetalingar til faste entreprenørar.

Så heile vegen som i dag heiter Kossdalsvegen inkludert Kossdalssvingane vart bygt i perioden 1881-1888.

Hosanger kommune ville ikkje bygge veg i Haus kommune

Men historia er ikkje ferdig med dette. Amtet løyvde i 1880 bidrag for bygging av vegen heilt fram til Fitje. Men den siste delen, omlag 1 km, låg i ein annan kommune, nemleg Haus. Og Hosanger kommune ville ikkje byggje veg i ein annan kommune. Det vart mykje styr kring dette, t.d. om Hosanger kommune måtte betale tilbake delar av amtsbidraget.

Her går me ikkje i dybden i denne delen, men tek med frå kopiboka delar av eit brev til Mikkel Grimstad den 10.10.1890:

«Tilskrevet ham saaledes.

Hoslagt tilsender jeg dig et Aftryk af sidste Amtsformandskabs Beslutning i Sagen angaaende Veianl. Mjøs – Svenheim, hvilken Beslutn. dog har faaet saadant Tillæg: «Amtsform. samtykker i at Tilbagefordringen af det Amtsbidrag, som allerede er udbetalt for Strækn. fra Gaarden Grimstads Gaardsvei til Haus Grændse henstaar indtil Udgangen af 1892. Jeg skal derhos efter Amtets Anmodning henstille til Opsidderne paa gaardene Svenheim Grimstad, Haugstvedt og Langeland at bevilge Dagsværk til Oparbeidelse af Stykket Haus Grændse – Bygdeveien ved Fitje Gaard, i hvilket Tilfælde man slap med Tilbagebetaling af ?? Kr. 500,- i Amtsbidrag for den allerede oparbeidede Vei. Til omhandlede Veistykkes Opparbeidelse vil efter Amtsingeniørens Skrivelse tiltrænges – foruden Amtsbidraget – Kr. 2200, der altsaa maa tilveiebringes ved private Bidrag i Dagsværk. Da jeg har troet, at dette vil falde noget besværligt at udrede i 1 Aar har jeg hos Veibestyrelsen

søgt at udvirke en Tidsforlængelse i Byggeperioden for Anlægget til 2 a 3 Aar.»

Heile vegstrekkja fullført i 1897

Avskrift frå:

SAB- Hordaland vegkontor 1313 bygdevegundersøkingar side 18
(«1313» er truleg ein skrivefeil for «1913»):

«Herred: Hosanger 69

No: 3

Veiens navn: Mjøs Svendheim

Længde m: 6069

Kalkule k.: 11200

Naar bevilget: 1880

Naar påbegynt: 1881

Naar fuldført: 1897

Virkelig kostnad kr: 14954,31

12280,04 kr for Mjøs – Haus grense

2674,27 gr. Mell. Hos. og Haus – til Fitje»

Heile vegen fram til Fitje var altså fullført i 1897 med ein «kostnadssprekk» på 34% og «tidssprekk» på meir enn 3-gangen.